DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-084-1-21

ЕЛЕМЕНТИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Науменко Н. В.

ВСТУП

Університет і гуманізм, культура і людяність – поняття неподільні. Без гуманізму та його носіїв – інтелігенції університетського рівня освіти – суспільство існувати не може. Розвиток людини – надзвичайно складний процес, у якому беруть участь багато чинників. Серед них помітну роль відіграє й художня культура – специфічна галузь діяльності, позначена багатовимірними зв'язками з різними сферами суспільного життя. Соціальна значущість мистецтва визначається рівнем впливу художніх образів на внутрішній світ людини, на всі напрями її діяльності.

Значний науковий і практичний інтерес становлять дані щодо ролі мистецтва у формуванні здібностей студента, у його загальному розвитку. Фахівці з вікової психології висловлюють думку, що ефективне та повноцінне навчання можливе лише тоді, коли воно супроводжується творчою роботою. У цьому процесі важливе місце посідає художнє виховання, насамперед – засобами мистецтва слова.

Так, сучасний фахівець у галузі психології творчості В. Роменець стверджує: «Причини, що спонукають молодь до обрання професії, виникають спочатку в таємничо-інтригуючих ділянках пізнання і творчості, що пов'язується генетично з юнацьким інтересом до незвичайного, а потім з'являється прагнення до діяльності на передньому краї науки, мистецтва, де творчість стає найбільш актуальною і продуктивною»[1].

Отже, домінантою стилю роботи студента-першокурсника стає творчість. Зазначений психологічний чинник ураховують викладачі кафедри іноземних мов професійного спрямування Національного університету харчових технологій, визначають головною виховною

[1] Роменець В. Психологія творчості : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. С. 110.

метою скерування студентів у річище набуття знань із фахової іноземної (насамперед англійської) мови саме за допомогою творчості та співтворчості.

На першому курсі ЗВО технологічного профілю робота з художніми текстами на заняттях з англійської мови може засвідчити не лише зростання рівня знань і теоретичних навичок слухача, а й специфіку його **творчої співпраці з викладачем**[2]. Для успішного просування цим шляхом украй великого значення, крім творчого запалу, набуває постійний, системний науковий пошук, а всі дисципліни в університеті виконують дві стрижневі функції – дослідницьку й інтелектуальну. За влучним висловом відомого англійського культуролога А. Тойнбі, науковий пошук нагадує літак із реактивним двигуном. Імпульси, які отримує розум дослідника у процесі наукового пізнання, сприяють виникненню власного імпульсу, який, своєю чергою, спричинює перехід від пасивної до активної форми світосприйняття, пробудження творчого, пізнавального інтересу.

Тому мета цієї роботи – окреслити можливості застосування принципів творчості, передусім літературної, у викладанні англійської мови студентам першого курсу Національного університету харчових технологій для кращого опанування ними мовного матеріалу та концептів фахової діяльності, подальшого саморозвитку як професіоналів-технологів і учасників міжнародної наукової комунікації.

1. Творче начало в засвоєнні та застосуванні граматичних правил англійської мови

Творчість здатна породжувати якісно нові матеріальні й духовні цінності суспільного значення. Результати творчості характеризуються такими визначеннями, як оригінальність, неповторність, унікальність, досконаліть. Застосування класичних і сучасних художніх творів у вивченні англійської мови є однією з інноваційних технологій новітнього навчального процесу. Адже почуття та думка в літературному тексті виражаються в незвичній, образній формі, новизна якої сприяє осягненню та

[2] Семенюк Г., Гуляк А., Науменко Н. Літературна майстерність письменника : підручник. Київ : Сталь, 2015. С. 6.

запам'ятовуванню звукового й змістового аспектів як англійського, так і рідного художнього слова[3].

З великим інтересом студенти виконують вправи на конкретні граматичні правила (особливо вживання часових форм), ґрунтовані на роботі із цитатами художніх текстів. Побічним позитивним ефектом такої вправи є не лише «радість упізнавання» читаного раніше письменника, а й відчуття задоволення від самостійної перекладацької діяльності, яка може прислужитися в майбутньому. І не лише з літературними, а й із науковими текстами.

Цінними в даному напрямі є низка методичних розробок сучасних українських педагогів із викладання мови та художнього перекладу. У підручнику І. Корунця «Порівняльна типологія англійської та української мов» подаються інструкції та цікаві завдання на переклад українською й англійською.

Посібник Валентини Каушанської зі співавторами «Збірник вправ із граматики англійської мови» корисний із погляду перекладу кількома мовами – з англійської українською та з російської англійською; крім цього, тут наявні вправи на зворотний переклад пасажів із прозових творів англійською, що може бути доцільним у контексті порівняльного дослідження[4].

У Тернополі видано навчальну серію «Сторінками англійської граматики» (автори – Світлана Зайковські та Людмила Адамовська), значну частину яких становлять завдання на переклад літературних цитат.

Варто звернути увагу на вправу для перекладу з останнього посібника (частина «Морфологія»), мета якої – актуалізувати правила вживання «екзотичної» навіть для англомовців часової форми Future Perfect Progressive у сполученні з іншими різновидами майбутнього часу:

Ex. 4. Translate into Ukrainian. Comment on the use of the Future Continuous, Future Perfect, and Future Perfect Continuous.

1. "I shan't be seeing him again, but you'll be going, Dinny <…>" (Galsworthy). 2. "<…> You wait, the sun will be shining for you when we come to Manderley" (Du Maurier). 3. "I shall have started out my round

[3] Лебединская Б. Английская грамматика в стихах: пособие по англ. языку. Москва : АСТ ; Астрель, 2006. С. 5.

[4] Сборник упражнений по грамматике английского языка : пособие для студентов педагогических институтов и университетов / В. Каушанская и др. Москва, 2006. 215 с.

by the time you go" (Maugham). 4. Sarie's eyes passed over Lanny's face. "I'll be waiting," she said. "Good-bye" (Abrahams). 5. "<…> all the things of Maggie's knitting will be gone and you will not have bought one <…>" (Eliot). 6. "Fair cousin", said young Tasburgh, "I shall be thinking of you day and night <…>" (Galsworthy). 7. Next June I shall have been living in this house for six weeks (H. Palmer). 8. Now it's twelve o'clock. I started writing at nine o'clock and I shall continue until three o'clock or later. Now I have been writing for three hours and at three o'clock I shall have been writing for six hours (H. Palmer).[5]

Методологічно доцільними є такі творчі завдання з «Порівняльної типології <…>» І. Корунця, під час праці з якими студент може не лише перевірити на практиці засвоєні знання з мови, а й осягнути правила літературного перекладу фразеологізмів, паремій та слів у переносному значенні:

Exercise III. Read carefully first the English and then the Ukrainian passage below and point out the animal names which have apart from their denotative meaning also a connotative meaning in one of the contrasted languages only or in both the contrasted languages.

A. *The Dog was wild, and the Horse was wild, and the Cow was wild, and the Sheep was wild, and the Pig was wild. But the wildest of all the wild animals was the Cat. Now there is also the Rat up in the Moon <…>* (R. Kipling). *You only make an ass of yourself <…>* (B. Shaw). *"You made a monkey of me last week <…>"* (Carter).

B. *За золотими ґратами млів папуга <…>* (О. Ільченко). *Вирячився, як баран на нові ворота. Вовком дивиться* (Приказки). *<…> а капітани – справжні морські вовки* (Ю. Яновський). *Як же це ти таку ґаву упіймав <…>* (Кропивницький). *Хлоп'ята стали грати у свинки* (Панас Мирний). *А соцький, він свиня пиката* (М. Кропивницький)[6].

До цієї вправи можна додати низку інших прикладів з обох мов (*to have a cat's nap; dog's life; a wolf in a lambskin; a white elephant; краще синиця в руці, ніж журавель у небі; біла ворона* тощо), а деяким студентам – ускладнити завдання пошуком **внутрішньої форми** того чи того образного вислову. Зокрема, з'ясувати, що

[5] Зайковскі С., Адамовська Л. Сторінками англійської граматики. Збірник граматичних вправ. Морфологія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. С. 50.

[6] Корунець І. Порівняльна типологія англійської та української мов : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2003. С. 175.

ідіоми “a white elephant” та «біла ворона» позначають різні поняття, хоча й мають в основі спільну кольорову компоненту (“a white elephant” – не «дивовижа» або «рідкісне явище», як українське «біла ворона», а подарунок красивий, але зовсім некорисний, від якого більше клопоту, ніж радості).

Відштовхуючись від осягнення ідіом, варто зауважити: одним із найцікавіших для дослідження лексичних масивів, у яких не просто можлива, а й обов’язкова співтворчість носіїв обох мов через осягнення внутрішньої форми слів, є фразові дієслова.

Оскільки, за спостереженням Ірини Дворецької[7], таке мовне явище, як фразове дієслово, не властиве українській мові, а для англійської є просто-таки «ендемічним», тобто наявним лише в цій мові, то студенти, які вивчають англійську, відчувають труднощі в пошуку його еквівалента в мові рідній. Та коли зіставляти англійські фразові дієслова з українськими відповідниками, передусім утвореними афіксальним способом, то надалі в усному та писемному мовленні їх можна буде сприймати вже не як «незнайомців», а як «старих друзів», які роблять мову живою, експресивною.

Такі дієслова становлять особливий масив англійської фразеології. Більшість україномовних реципієнтів відразу пригадає дві хрестоматійні конструкції, із яких зазвичай починається заняття з англійської мови: *“Stand up”* та *“Sit down”*, добре знаючи, що слово “down” зовсім не означає «дурний», а просто фонетично збігається із прізвищем відомого лікаря. Іншим спаде на думку приспів із народної пісні “My Bonnie”: “*Bring back, bring back, bring back my bonnie to me <…>*”. У нинішніх «коронавірусних» реаліях до активного лексикону українців увійшов іменник негативного значення, теж заснований на англійському фразовому дієслові, – «локдаун» (від “lock down” – «тримати під замком»). Протилежний за семантикою приклад – «стартап» (від “start up” – «розпочинати»), автохтонними українськими синонімами якого є «задум», «початок», «розвиток».

Як у художній, так і в повсякденній англійській мові фразові дієслова не лише виконують стилетвірну роль, а й слугують прийомом утворення тропів і фігур. Зокрема, це емфаза (фігура посилення), еліпсис (фігура вилучення слів без утрати змісту

[7] Дворецька І. Особливості перекладу фразових дієслів українською мовою. *Advanced Education.* 2014. Вип. 2 С. 34–35.

повідомлення), анаколуф (імітація просторічного мовлення), антонімія тощо.

Водночас не обов'язково протилежними за значенням є фразові дієслова, утворені за участі антонімічних прийменників (*up – down, in – out, on – off, for – against*): *to wash up – вимити (руки, посуд), to wash down – запити водою (їжу, ліки)*.

Цікавими є пари фразових дієслів, пов'язаних із переробленням одягу, що їх можна скомпонувати у мнемонічну строфу:

Let down – подовжити, take up – укоротити;

Let out – розширити, take in – ушити[8].

Прикметно, що «дозвільне», «допустове» навантаження дієслова *"to let"* різко змінюється в разі додавання прислівника: ідіома *"to let (somebody) down"* часто вживається в пісенних текстах у значенні *«засмутити, розчарувати когось»* ("Don't Let Me Down" у "The Beatles", "Never Let Me Down" у Девіда Боуї тощо). А у випадку з одягом компонента *"down"* прямо свідчить про збільшення довжини холоші або спідниці, від чого одежина «спускається», стає ближчою до підлоги. Так само й *"to let out"* означає не лише «відпустити (на волю)», а й збільшити розмір одягу – унаслідок зайвої ваги (включається значення українського вислову «відпустити, відростити живіт»). Тому для утворення антонімічної конструкції органічним видається саме дієслово *"to take"* – «*узяти, забрати*» з відповідними антонімічними прийменниками *"up"* та *"in"*[9].

Різноманітні складні, часом «нудні» теми з мови стають цікавішими, якщо їх обігравати в художньому творі – особливо в моновірші, що передбачає зіткнення двох протилежних суджень в одному писаному певним розміром рядку. Таким способом можна організувати й вивчення та засвоєння англійських фразових дієслів. У ролі двох протилежних суджень доцільно поставити дослівний і літературний переклад англійської дієслівної конструкції. Візьмімо, наприклад, дієслово *"to look"* («дивитися») і його фразові модифікації:

Look after – доглядати.

***Дивлюся за** малими – прибираю **після** них.*

---

[8] Dooley J., Evans V. Upstream: Upper-Intermediate Level. A Workbook. London : Express Publishing, 2015. P. 186–188.

[9] Науменко Н. Внутрішня форма фразового дієслова в осягненні англійської мови та літератури. *Людино– та культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства: напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія :* колективна монографія. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 394.

Look for – шукати.
***Дивитися для** того, щоб **знайти**.*
Look into – розслідувати.
***Дивитися всередину** заплутаної **справи**.*
Look up – шукати слово у словнику.
***Поглянь угору** на сторінку – **знайдеш слово**.*
Look out – стерегтися.
***Поглянь з** вікна – чи не чигає **небезпека**.*
Look forward to (doing something) – чекати чогось із нетерпінням.
***Дивлюся уперед** – **побачення** вже скоро.*
Look down upon – дивитися зверхньо.
***Дивився вниз** на потерпілого **згори**.*
Look back – згадувати.
***Дивлюсь назад** – на світлі **дні минулі**.*
(Усі моновірші належать авторові даної статті).

Узагальнюючи цей напрям, варто зауважити, що кількість значень фразового дієслова з компонентою *"look"* варіюється залежно від кількості післяйменників, однак усі вони сходяться до первісної семантики – *«погляд»* або *«вигляд»*, пов'язаної із зоровим сприйняттям об'єкта.

Так, скажімо, оприявнюється внутрішня форма конструкції *"to look up"* – не лише «*дивитися вгору*», а й «*шукати слово у словнику*». Адже сторінку будь-якого словника скомпоновано так, що реципієнт із метою знайти те чи те слово дивиться передусім на її верхню частину – саме там зазвичай зазначається діапазон слів.

Для дієслова *"to look into"* дослівним є переклад *«дивитися всередину»*, або «*вдивлятися*». Саме в такому вдивлянні полягає внутрішня форма іншого значення даної конструкції – *«розслідувати кримінальну справу»*: уважне, насамперед зорове, вивчення речових доказів, пошук слідів злочинця, розмова зі свідками, яка теж не може обійтися без контакту очей. Отже, ейдетичним образом цієї дієслівної конструкції і водночас емблемою для кожної студентської групи міг би виступити Шерлок Холмс зі збільшувальним склом, що ***«дивиться всередину** заплутаної справи*», передусім такої, як англійська граматика та лексика.

Внутрішня форма водночас із міжмовною омонімією становлять основу для осягнення і запам'ятовування правил уживання **модальних дієслів**. У результаті спільних зі студентами Національного університету харчових технологій (далі – НУХТ)

спостережень виявлено модальні лексеми-омографи: “can” – дієслово «могти (бути здатним)» та іменник «бляшанка», “may” – дієслово «могти (мати дозвіл)» та іменник «травень» (у цьому разі слово пишеться з великої літери); омофони “be” (бути) та “bee” (бджола), “need” (мати потребу) та “knead” (місити тісто), “would” (допоміжне у «ввічливій» англійській, компонуванні конструкцій умовного способу, форм часу Future-in-the-Past тощо) та “wood” (ліс, деревина). Це дає підстави сприймати дану категорію дієслів як «тайнопис», розшифрування якого для студентів полягає не лише в засвоєнні правила, а й у створенні прикладу речення-моновірша, у якому вжито обидва омоніми. Наприклад:

1. “It’s good to be a bee”;
2. “I would go and bring some wood”,;
3. “What we need to heed is how to knead”[10].

Експерименти в галузі словесної творчості, пошуку внутрішньої форми слова, осмислення його образності, що викликають зацікавлення студентів різних спеціальностей, стануть чинником глибшого пізнання культур різних народів світу. Механічне зубріння англійських слів та словосполучень показало свою невисоку ефективність. Значно більш плідними, як показує практика, є спроби зрозуміти природу слова через його етимологію, зв’язки з іншими словами, зокрема оприявнення внутрішньої форми, щоби надалі осмислено вживати різні мовні засоби, зокрема фразові дієслова, уже в англомовній комунікації.

2. Актуалізація мовних знань в індивідуальній літературній творчості

Застосування художніх творів у вивченні англійської мови є однією з інноваційних технологій новітнього навчального процесу. Адже почуття та думка в поетичному тексті виражаються в незвичній, образній формі, новизна якої сприяє осягненню та запам’ятовуванню звукового й змістового аспектів як англійського, так і рідного художнього слова[11].

[10] Науменко Н. Міжмовна омонімія у самостійній пошуковій роботі студента технологічного ЗВО. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка.* Кропивницький, 2021. С. 415.

[11] Лебединская Б. Указ. соч. С. 5.

Від перекладу прозових уривків студенти вищого рівня володіння мовою, а також ті, що мають хист до віршування, можуть перейти до роботи з перекладом поетичних творів. З поетичним текстом за ефективністю не може суперничати ані прозовий витвір, ані найбільш раціонально складена вправа, оскільки притаманні віршам повторювані просодичні елементи – алітерації, асонанси, анафори й епіфори, темпоритм і рима – мають **мнемонічний характер**. Тому вони дозволяють пристосувати віршований текст до вивчення певної граматичної або лексичної теми як динамічну ілюстрацію мовного явища – і на рівні цілого тексту, і на рівні зіставлення цитат із різних поетичних творів.

Авторка цієї статті у співпраці зі студентами-бакалаврами та магістрантами Національного університету харчових технологій застосовує досвід, винесений зі стін Національного університету «Києво-Могилянська академія». Від самого початку її функціонування в новому форматі (вересень 1992 р.) на англійську зроблено особливий акцент як на одну з робочих мов, поряд з українською.

У 1992–1998 рр. для студентів першого набору інтенсивний курс англійської викладався впродовж перших трьох років навчання (2 роки – General English, рік – English for Specific Purposes, зокрема, для гуманітарного факультету – Communication Systems in English). У зв'язку із цим викладачі, як українські, так і представники англомовних країн, активно вдавалися до роботи з художньою літературою, давали студентам завдання на переклад віршів. Тексти зазвичай бралися короткі, писані нескладною мовою (автори – Г. Лонгфелло, Емілі Дікінсон, Р.Л. Стівенсон, Р. Фрост, В. Стівенс, В. Вітмен, Дж. Леннон та П. Маккартні тощо).

Отже, на виконання творчого завдання з англійської мови авторка цієї статті під час навчання в НаУКМА опублікувала написаний на матеріалі культурологічних дисциплін акровірш:

OSCAR WILDE
***O**palescent and beautiful moon's eye*
***S**hines like a candle on the autumn heaven, –*
***C**anst never stop this shine, as hours fly.*
***A**lways in evenings, drinking coffee, I*
***R**ead fairy-tales – and feel like a girl of seven.*

***W**hile autumn leaves are falling on the ground,*
***I**nside my room the candlelight is mild;*
***L**ong time is spent in silence, with no sound –*
***D**ull hypocrites aren't rumoring around:*
***E**venings are fine – with books by Oscar Wilde*[12].

Вивчення **мовностилістичного** (лексичний, морфологічний) виміру образності в літературному тексті передбачає спробу з'ясувати природу слова взагалі й художнього зокрема, визначити, чому і як воно наводить на думки, чому збуджує уяву й викликає різні емоції. Погляд на слово як на поетичний твір визначив одну з фундаментальних засад мислення – ідею *мови як пізнавальної діяльності*[13].

Одне із занять у групах першокурсників зазвичай проходить у форматі наукової конференції. Виголошується низка доповідей, об'єднаних загальною темою та супроводжуваних наочними матеріалами, що становить особливий інтерес і важливість із погляду засвоєння базових фахових понять і мовних норм студентами. Під час виголошення доповіді викладач стежить за правильністю вимови, слововживання, дотриманням правил побудови речень. У разі наявності помилок у вимові слів (зазвичай нових для студента або спеціальних термінів) викладач фіксує їх окремим списком. Після завершення всіх доповідей педагог на основі укладеного списку створює зв'язний імпровізований текст, умовно названий «Пригоди слів». Художні твори про подорожі, відкриття, сміливі наукові експерименти, авантюрні або героїчні вчинки характеризуються високою інтригою, заплутаними сюжетними лініями, фантастичними колізіями та напруженою фабулою, а тому їх особливо полюбляють читачі підліткового віку, до яких належать і першокурсники.

Озвучуючи свою «пригоду слів», щоразу нову, викладач дає студентам вимову та транскрипцію важких для розуміння слів (психологічно доцільний метод «м'якого» корегування помилок), пояснює способи словотвору, етимологію лексеми, її шлях із «материнської» мови – зазвичай латини або давньогрецької – в

[12] Науменко Н. Княгиня. Поезії 1991–2005. Київ : Україна-Світ, 2006. С. 231.

[13] Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. Пер. с нем. / общ. ред. Г. Рамишвили ; послесл. А. Гулыги, В. Звегинцева. Москва : ОАО ИГ «Прогресс», 2001. С. 80 ; Потебня О. Естетика і поетика слова : збірник наукових праць. Київ : Мистецтво, 1989. С. 30.

англійську, а згодом і в українську; функціонування в конкретній (зокрема, часовій, з урахуванням специфіки англійського дієслова) парадигмі, а також надає деякі супутні концепти. Усе це має на меті не лише надати слухачам нові мовні знання і закріпити їх (виконанням завдання для самостійної роботи), а й розширити їхній культурологічний кругозір.

Завдяки зверненню до образності слів аудиторна та самостійна робота з англійськими літературними текстами в НУХТ формує естетичний інтерес до профільних навчальних дисциплін, який стає чинником ефективної самостійної праці. Об'єктом творчого осмислення стають такі концепти, як «Фізика та музика», «У чому краса науки фізики?», «Симетрія у світі хімії», «Дивовижний світ вітамінів», «Симетрія у природі та природа симетрії», «Культурологічні аспекти здорового способу життя»[14].

Для такої оповіді рушієм творення нової, навіть «приголомшливої» метафори (dazzling metaphor) можна класифікувати «біном фантазії»[15] – добір двох або більше компонентів, які, за М. Мамардашвілі, «не пов'язані один з одним без метафори». Подальший творчий акт – розвиток на основі цих слів незвичайної сюжетної лінії, здатної перерости в ліро-епічну поему, казку, подеколи й детектив[16]. Сучасний американський фахівець із психології творчості А. Сміт пропонує такий спосіб:

«*Зробіть два списки. В одному зазначте місце (ванна, гараж, церква), у другому – абстрактні поняття (кохання, гнів, безумство). Навдалу доберіть із кожного списку по слову, аби вийшло якесь абстрактне місце, наприклад «ванна безумства». Тепер напишіть вірш або оповідання з описом цього місця, однак не вживаючи абстрактне поняття, зокрема й те, яке обрали. Ідея – передати ваші відчуття від цього місця»*[17].

Вінницький педагог М. Девдера вдало застосовує біном фантазії як дидактичний метод, посібник для написання цікавих учнівських творів. Один з учасників пише десять іменників, а другий, потай від

[14] Науменко Н. Роль літературної творчості у становленні особистості студента технічного ВНЗ. *Збірник наукових праць Науково-дослідного інститут українознавства*. Т. XII. Київ : ПЦ «Фоліант», 2006. С. 185.

[15] Rodari G. La Grammatica della Fantasia. Milano : Bompiani Ragazzi, 1997. P. 21.

[16] Науменко Н. Актуалізація «бінома фантазії» у мові сучасної поезії. *Українське мовознавство :* міжвідомчий збірник наукових праць. Київ: Вид-во КНУ імені Тараса Шевченка, 2016. Вип. 46 (2). С. 122.

[17] Смит А. 52 способа написать бестселлер. Как стать известным писателем. Пер. с англ. Т. Любовской. Москва : ЗАО «Центрполиграф», 2009. С. 30.

першого, – десять дієслів (умова – це мають бути назви дій, які може виконувати тільки людина). Виходить десять метафоричних словосполучень, і написані на їхній основі роботи «читаються як маленькі шедеври»[18].

Для студентів – бакалаврів і магістрантів технологічних спеціальностей НУХТ лексичне наповнення курсу англійської мови включає складні терміни на позначення осіб, установ, процесів, речовин, харчових середовищ і продуктів. Тому їх також доцільно інтерпретувати як можливі біноми фантазії: слухач навдалу обирає прикметник та іменник і створює з них словосполучення для подальшої роботи. Слова добираються так, що з певним ступенем імовірності може скластися звичайний науковий термін (наприклад, *fatty acid* – «жирна кислота», *innovative enterprise* – «інноваційне підприємство»), тоді завданням студента є подати його визначення, що спонукатиме до роботи з довідковими матеріалами й інтернет-ресурсами.

Але частіше виникають саме незвичні сполуки, як-от *fatty enterprise* – «жирне підприємство» або *innovative acid* – «інноваційна кислота». Щодо таких сполук завдання формулюється по-іншому: *виходячи із припущення, що це – нововідкрите поняття в науці про харчування, описати його сутність і можливий приклад застосування на практиці*.

Ще один зовсім свіжий приклад такого творчого підходу – завдання на тему «Рекламна історія про власний харчовий продукт (за тематикою магістерської роботи)». За чинними нормами, планування рекламної кампанії входить до складу кваліфікаційної праці як чинник визначення соціальної ефективності новоствореного або вдосконаленого харчового продукту, тому особливі акценти ставляться саме на цей аспект. Так, студентка спеціальності «Технології продуктів бродіння та напоїв» створила оригінальний бренд власного оздоровчого напою, назвавши його “What a Melon!” («Що за диня!») за співзвучністю з “Watermelon” (кавун, екстракт якого є головним інгредієнтом у рецептурі напою). Водночас до уваги було взято й анаграму “melon – lemon”, адже до рецепта введено й лимонний наповнювач.

На переході між підлітковим віком і юністю, на який припадає навчання на першому курсі, настає «пора всезагального

[18] Девдера М. Таємниці словесної творчості. Вінниця : Тезис, 2003. С. 11–12.

віршотворення»[19]. Студенти НУХТ виявляють неабиякі здібності не просто у віршуванні, а й у «серйозній» поезії, вкладають у поетичну форму свої враження від дисциплін навчального плану, свої погляди на ті чи ті ключові поняття цих дисциплін, і часто – вельми успішно – англійською мовою.

Наведімо конкретний приклад. З урахуванням зацікавленості студентів у рецепції поетичних творів до переліку вправ включено таке завдання (ґрунтоване на роботі з текстом «Енеїди» І. Котляревського, однак можна брати й інших авторів – зокрема й на вибір студента):

English translation (by Wolodymyr Semenyna, 1933)	**Ukrainian original (by I. Kotliarevsky)**
Aeneas was a lively fellow *And quite a Cossack for a lad,* *For mischief he was more than mellow* *While courage above all he had.* *But when the Greeks felt very bitter* *And made of Troy a heap of litter* *He took a bag, and with a lust –* *With some good Troyans whom he gathered* *Whose hides were tough and necks* *well lethered –* *He showed old Troy a cloud of dust.* *He quickly built some boats of timber,* *Then launched them in the quiet sea* *And filling them with muscle limber* *He hit the foam where eyes could see.* *But cackling Juno, dog-gone-daughter,* *Kept cackling like a hen for water; –* *That's how Aeneas lacked her grace –* *A long long time she had been praying:* *She wished his soul would stop delaying* *The trip to that unearthly place.*	*Еней був парубок моторний* *І хлопець хоть куди козак,* *Удавсь на всеє зле проворний,* *Завзятіший од всіх бурлак.* *Но греки, як спаливши Трою,* *Зробили з неї скирту гною,* *Він, взявши торбу, тягу дав;* *Забравши деяких троянців,* *Осмалених, як гиря, ланців,* *П'ятами з Трої накивав.* *Він, швидко поробивши човни,* *На синє море поспускав,* *Троянців насаджавши повні,* *І куди очі почухрав.* *Но зла Юнона, суча дочка,* *Розкудкудакалась, як квочка, –* *Енея не любила – страх;* *Давно уже вона хотіла,* *Його щоб душка полетіла* *К чортам і щоб і дух не пах.*

The task is:

Try to find the up-to-date translations of Ivan Kotlyarevsky's Aeneid *and choose three or four stanzas telling about* ***food and meals****. If you can, give your own translation for selected stanzas*[20].

[19] Новлянская З. Стихи – продолженье мое и начало<…>. Москва : Знание, 1982. С. 17.

[20] Naumenko, N. History of Ukrainian Culture: A Workbook for Students. Київ : НУХТ, 2016. С. 84–87.

Природничі, технічні й економічні дисципліни формують наукову картину світу, а гуманітарні – історія України, культурологія, іноземна мова (за професійним спрямуванням), філософія, психологія – світогляд майбутнього спеціаліста. Матеріали цих дисциплін стають основою як урізноманітнення самостійної роботи студентів, так і творчого, поетичного осмислення, своєрідними дороговказами в навчальному процесі для майбутніх технологів, промисловиків, економістів.

Уведення елементів літературної творчості в систему навчального процесу технічного ВНЗ – як у курс англійської мови, так і, у перспективі, до інших дисциплін – сприятиме гармонійному розвиткові студентів на основі паралельного збагачення інтелектуальної й емоційної сфер духовної діяльності. Переживання слова, його відчуття допомагають студентові зорієнтуватися в розмаїтті власних переживань, станів, емоцій, а також співчувати іншим людям, тваринам, явищам природи, завдяки чому розширюється спектр почуттів особистості.

Робота з літературними творами на заняттях з англійської мови, з одного боку, являє собою педагогічний феномен, елемент мотивації: для **викладача** – застосовувати досвідченість у різних галузях науки під час його оцінювання, а для **студента** – виявляти креативний підхід до добору й осмислення іншомовних матеріалів, уміння вдало їх скомпонувати та належним чином презентувати. Із другого боку, це метод організації навчання англійської мови в різних її аспектах (говоріння / слухання, читання, письмо), ефективного контролю знань і навичок, який ґрунтується на самостійному оцінюванні та функціонує в річищі розвитку не лише мовленнєвих компетентностей, а й обізнаності у спеціальних предметах, які викладаються іноземною мовою.

Ніхто не вважає, що оцінити В. Шекспіра може тільки той, хто сам здатен написати геніальний роман; щоб захоплюватись музикою, не обов'язково самому бути Л. ван Бетховеном. Треба просто навчитись розуміти слово, музику, а в загальному сенсі – і культуру. Адже, як слушно зазначав А. Ейнштейн, *геній – це лише на 10 відсотків талант, а на 90 відсотків – наполеглива праця й терпіння*. А робота над творчими завданнями сприяє більш досконалому опануванню англійської літературної мови, розвиткові грамотного емоційного мовлення (під час усних відповідей на практичних заняттях, презентацій дайджестів, виступів і дискусій на

наукових конференціях із застосуванням програмного забезпечення, як-от Zoom та Microsoft PowerPoint) і водночас індивідуального стилю наукового мислення[21].

ВИСНОВКИ

Уведення елементів лінгвістичної гри та літературної творчості в систему викладання іноземної мови в технічному закладі вищої освіти сприяє гармонійному розвиткові студентів, особливо ранніх курсів, на основі паралельного збагачення інтелектуальної й емоційної сфер духовної діяльності. Переживання слова, його відчуття допомагають студентові зорієнтуватися в розмаїтті власних переживань, станів, емоцій, а також співчувати іншим людям, тваринам, явищам природи, завдяки чому розширюється спектр почуттів особистості.

Для цього в навчальному процесі й застосовуються взірці літературної творчості. Досконалий вірш – квінтесенція індивідуального естетичного досвіду поета, його стосунків із довкіллям та іншими людьми, осмислення духовних надбань людства. Будучи результатом літературного навчання автора, такий вірш може сам послужити дороговказом до вивчення особливостей поетичної мови – фоніки, лексики, морфології та синтаксису; специфіки інтерпретації подій суспільного та приватного життя через символічні образи; компаративного студіювання мов, літератур і культур різних країн, зокрема й англомовних, і України.

Застосування ліричних і прозових творів як дидактичного матеріалу на практичних заняттях з англійської мови відповідає одній із концептуальних вимог до новітньої освіти – установлення міжпредметних зв'язків. Окрім власне особливостей поетичної мови, студенти матимуть нагоду актуалізувати наявні лінгвістичні знання і здобути нові, ознайомитися з новітніми даними історії, культурології, а також соціальних і природничих наук.

Перспективним напрямом у подальшій роботі зі студентами різних спеціальностей та освітніх ступенів (бакалаври, магістри) є застосування інтерактивних технологій у роботі з літературним текстом. Читання, декламування, заучування напам'ять, а також переклад творів (і знакових, і маловідомих) із застосуванням комп'ютерної техніки та мультимедіа дозволять слухачам виробити навички оперування фонетичними, лексичними і граматичними

[21] Семенюк Г.Ф., Гуляк А.Б., Науменко Н.В. Зазнач. вид. С. 6–7.

елементами на автоматизованому рівні, надто ж на середніх і вищих етапах вивчення мови. Літературні твори, добре знані в українській студентській аудиторії різного віку, не лише ознайомлять слухачів із тонкощами сучасної англійської поезії, а й уведуть їх у культуру Великобританії, США, Канади й інших англомовних країн, дозволять їм осягнути національну своєрідність традицій, побуту, особливої образності в поетичному світосприйнятті.

АНОТАЦІЯ

У статті окреслено прийоми застосування завдань, ґрунтованих на роботі з літературними творами, у викладанні англійської мови студентам технологічних спеціальностей Національного університету харчових технологій (НУХТ). Саме іноземна мова виступає чинником поєднання природничих, технічних, економічних дисциплін, які формують наукову картину світу, з гуманітарними, націленими на розвиток світогляду майбутнього спеціаліста. Змістові домінанти мовного курсу та головні методи діяльності учасників освітнього процесу мають на меті передусім усебічне виховання особистості молодої людини – студента, науковця, спеціаліста третього тисячоліття. Насамперед ідеться про граматичні аспекти вивчення іноземної мови, які саме в пов'язанні з літературними творами набувають актуальності як допоміжні засоби навчання. Із другого боку, студіювання граматичних аспектів на основі мови писемних творів відкриває нові горизонти опанування фахової термінології, її подеколи несподіваних іпостасей у контексті художньої літератури. Застосування ліричних і прозових творів як дидактичного матеріалу на практичних заняттях з англійської мови відповідає концептуальним вимогам до новітньої освіти – установлення міжпредметних зв'язків та студентоцентричної спрямованості навчального процесу. Одним із засобів досягнення цієї мети є заглиблення в семантику професійної іноземної мови через дослідження можливих її виявів у літературній творчості, зокрема й перекладацькій.

Література

1. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. Пер. с нем. / общ. ред. Г. Рамишвили ; послесл. А. Гулыги, В. Звегинцева. Москва : ОАО ИГ «Прогресс», 2001. 400 с.

2. Дворецька І. Особливості перекладу фразових дієслів українською мовою. *Advanced Education.* 2014. Вип. 2. С. 34–38.

3. Девдера М. Таємниці словесної творчості. Вінниця : Тезис, 2003. 120 с.

4. Зайковскі С., Адамовська Л. Сторінками англійської граматики. Збірник граматичних вправ. Морфологія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 144 с.

5. Сборник упражнений по грамматике английского языка: пособие для студентов педагогических институтов и университетов / В. Каушанская и др. Москва, 2006. 215 с.

6. Корунець І. Порівняльна типологія англійської та української мов : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2003. 464 с.

7. Лебединская Б. Английская грамматика в стихах : пособие по английскому языку. Москва : АСТ ; Астрель, 2006. 220 с.

8. Науменко Н. Актуалізація «бінома фантазії» у мові сучасної поезії. *Українське мовознавство :* міжвідомчий збірник наукових праць. Київ : Вид-во КНУ імені Тараса Шевченка, 2016. Вип. 46 (2). С. 122–129.

9. Науменко Н. Внутрішня форма фразового дієслова в осягненні англійської мови та літератури. *Людино– та культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства: напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія :* колективна монографія. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 391–400.

10. Науменко Н. Княгиня. Поезії. Київ : Україна-Світ, 2006. 252 с.

11. Науменко Н. Міжмовна омонімія у самостійній пошуковій роботі студента технологічного ЗВО. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка.* Кропивницький, 2021. С. 412–418.

12. Науменко Н. Роль літературної творчості у становленні особистості студента технічного ВНЗ. *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства*. Київ : ПЦ «Фоліант», 2006. Т. XII. С. 182–194.

13. Новлянская З. Стихи – продолженье мое и начало <…>. Москва : Знание, 1982. 81 с.

14. Потебня О. Естетика і поетика слова : збірник наукових праць. Київ : Мистецтво, 1989. 302 с.

15. Роменець В. Психологія творчості : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. 288 с.

16. Семенюк Г., Гуляк А., Науменко Н. Літературна майстерність письменника : підручник. Київ : Сталь, 2015. 405 с.

17. Смит А. 52 способа написать бестселлер. Как стать известным писателем. Пер. с англ. Т. Любовской. Москва : ЗАО «Центрполиграф», 2009. 223 с.
18. Dooley J., Evans V. Upstream: Upper-Intermediate Level. A Workbook. London : Express Publishing, 2015. 194 p.
19. Naumenko N. History of Ukrainian Culture : A Workbook for Students. Київ : НУХТ, 2016. 167 с.
20. Rodari G. La Grammatica della Fantasia. Milano : Bompiani Ragazzi, 1997. 188 p.

Information about the author:
Naumenko N. V.,
Doctor of Philology, Professor,
Professor at the Department of Foreign Languages for Specific Purpose
National University of Food Technologies
68, Volodymyrska str., Kyiv, 01601, Ukraine